

For å ha en god rettssikkerhet i offentlig myndighetsutøving, er det ofte en fordel med en viss distanse mellom saksbehandler og bruker. Det er vanskelig å få til i små kommuner. En dimensjon for å sikre god rettssikkerhet, er imidlertid myndighetsutøverens innsikt i samisk kultur og lokal sedvane. Dette er i stor grad tilfellet i de samiske flertallskommunene, og en risikerer at dette vil kunne falle bort ved sammenslåinger som resulterer i at en går over i en mindretallskommune. Dette dreier seg både om språk og kulturkunnskap. Særlig i utmarks- og arealforvaltningen kan det sies at det påhviler en plikt til å ivareta samisk språk og kultur, sedvaner og rettstradisjoner. Denne plikten følger av grunnlovens § 108 og menneskerettsloven (jf. SP art. 27), som også medfører en plikt til å iverksette særskilte tiltak om det er nødvendig for vern og utvikling av kulturen. Plikten følger videre ILO 169 artikkel 8 hvor det framkommer at det ved anvendelse av lover og forskrifter overfor urfolk så skal det tas vesentlig hensyn til deres sedvaner eller sedvanerett. Det foreligger derfor relativt høye krav til innsikt i samisk kultur og kunnskap om samisk rettsforståelse også i kommunal forvaltningsutøvelse. Denne rettssikkerhetsdimensjonen vil det være vanskeligere å ivareta om det ikke også er samiske flertallskommuner der slik kunnskap inngår som en daglig og mer selvsagt del av kommunens virksomhet.

5.3 Oppsummering og tilrådinger

For samepolitikken del må samiske flertallskommuner eller kommuner der samer er i så stort mindretall at det preger lokalsamfunnet være et særlig kriterium ved vurderingene av kommunesammenslåinger. Disse kommunene er helt sentrale for utviklingen av en samisk offentlighet som muliggjør at samene som folk og urfolk kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. De samiske flertallskommunene står samtidig overfor de samme utfordringene som mange andre småkommuner med nedgang i et allerede lavt innbyggertall, en svak økonomi, et lite differensiert næringsliv og store geografiske avstander. Når behovet for å styrke disse kommunenes roller som samfunnsutvikler og tjenesteyter i begrenset grad kan skje ved kommunesammenslåing er det nødvendig å utforme alternative grep og tiltak. En måte å møte disse utfordringene på for samiske språkforvaltningskommuner, og i særlig grad for de samiske flertallskommunene, er å utvikle samiske utviklingsprogrammer i et partnerskap mellom kommunene og Sametinget for områder som næringsliv, språk, opplæring og helse. Om slike programmer kan utvikles og gjennomføres vil imidlertid avhenge av flere forhold som tilgang på økonomiske virkemidler, prioriteringer og rollefordelinger.

For språkforvaltningskommuner der samene er i et betydelig mindretall vil kommunesammenslåinger kunne medføre en svekket ivaretagelse av samiske perspektiver. Det at kommunen tilhører språkforvaltningsområdet innebærer at samepolitikken sterkere blir institusjonalisert. Det er derfor sentralt at nivået på språkforpliktelsene må omfatte hele kommunene og ikke bare deler av den. Sametinget har stilt seg åpen for at det ved slike kommunesammenslåinger kan etableres overgangsordninger i påvente av gjennomgang og eventuelle endringer av samelovens språkregler. For etablering av slike overgangsordninger må det imidlertid inngås klare bindende avtaler som sikrer at nye kommuner i sin helhet skal omfattes av språkforpliktelser som er på nivå med dagens bestemmelser i sameloven. Samene er et folk og urfolk. Dette innebærer noen særlig forpliktelser ikke bare for vern og utvikling av kultur og sikring av ressursgrunnlaget, men også for involvering i beslutninger som kan påvirke samene direkte. Dette gjelder også på kommunalt nivå. En kommunereform som har

som målsetting å styrke lokaldemokratiet må derfor ivareta samenes kollektive rett til likeverdig deltakelse i politiske og administrative beslutninger. For mange samer kan lokaldemokratiet oppleves som en usynliggjøring eller trussel mot deres interesser og utviklingsmuligheter. I særlig grad oppleves dette i kommuner med tradisjonell samisk bosetning utenfor forvaltningsområdet for samisk språk. Et eksempel er når kommunene ikke vedtar samisk skrivemåte på stedsnavn. På statlig nivå er involveringen av samiske interesser søkt ivaretatt gjennom etableringen av konsultasjonsprosedyrene mellom statlige myndigheter og Sametinget. Tilsvarende forpliktelser er ikke regulert på kommunalt nivå. Store variasjoner i kommuner og hva som er de samiske interessene i kommunene innebærer at det også vil være behov for variasjon i hvordan samiske interesser involveres i kommunale beslutninger. Det er likevel viktig at prinsippet om konsultasjoner med samiske interesser på kommunalt nivå blir fastslått. Det vil i seg selv kunne avstedkomme større oppmerksomhet og bevissthet om forpliktelsene overfor samene og dermed en form for institusjonalisering av samepolitikken i kommunen. Fastsettingen av prinsippet om kommunenes konsultasjonsplikt vil også avstedkomme et mer aktivt arbeid med å utvikle ulike mekanismer for konsultasjoner.

Det store antallet kommuner med en samisk befolkning og samiske samfunn betyr at tjenesteutfordringene innenfor språk, opplæring og helse ikke på noe vis vil løse seg gjennom endringer i kommunestrukturen. Det vil derfor være helt nødvendig å iverksette tiltak som både styrker mulighetene til å rekruttere fagfolk med samiske språkkunnskaper, og som nyttiggjør seg slik kompetanse mer effektivt.

Det samiske samfunnet er sammensatt og mangfoldig, også i kommunene. Det gjør det lite tjenelig å komme med mange og detaljerte tilrådinge. Noen hovedtilrådinge kan likevel gis. Disse er:

- Kommuner der samer er i flertall eller i et så stort mindretall at det sterkt preger lokalsamfunnet bør opprettholdes.
- Samiske språkforvaltningskommuner der samer er i betydelig mindretall kan vurdere å endre kommunestrukturen. Ved slike endrede kommunestrukturer må det sikres bindende avtaler om at dagens nivå på lovfestede språkforpliktelser skal videreføres i hele den nye kommunen. Sametinget kan bistå med dette.
- Prinsippet om kommunenes konsultasjonsplikt må fastslås i lov. Dette gjelder både for kommuner innenfor og utenfor forvaltningsområdet for samisk språk. Det må utvikles mekanismer for kommunenes gjennomføring av konsultasjoner overfor representative samiske interesser for tiltak og beslutninger som kan få direkte betydning for samisk språk, kultur, næringsutøvelse og samfunnsliv. Mekanismene kan knyttes til konkrete saker, til etablering av samarbeidsorgan og til etablering av samiske kommunedelsorgan.
- Det etableres et offentlig samisk tolke- og oversettingssenter som betjener kommunene.
- Økonomiske rammer for arbeid med samisk språk, opplæring og helse i kommunene økes.